ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 30ής Απριλίου 2002 *

Στην υπόθεση C-400/00,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Tribunal Judicial da Comarca do Porto (Πορτογαλία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Club-Tour, Viagens e Turismo SA

και

Alberto Carlos Lobo Gonçalves Garrido,

παρισταμένου του:

Club Med Viagens L^{da},

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 2, σημείο 1, της οδηγίας 90/314/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 1990, για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις (ΕΕ L 158, σ. 59),

* Γλώσσα διαδικασίας: η πορτογαλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από την F. Macken, πρόεδρο τμήματος, και τους C. Gulmann (εισηγητή) και J. N. Cunha Rodrigues, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. Tizzano
γραμματέας: R. Grass

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον L. Fernandes και την M. Telles Romão,

— η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την A. Snoecx,

— η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την R. Silva de Lapuerta,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. de Bergues και την R. Loosli-Surrans,

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον H. Dossi,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον M. França,

έχοντας υπόψη την έκθεση του εισηγητή δικαστή,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 17ης Ιανουαρίου 2002,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 31ης Οκτωβρίου 2000, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 3 Νοεμβρίου 2000, το Tribunal Judicial da Comarca do Porto υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 2, σημείο 1, της οδηγίας 90/314/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 1990, για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις (ΕΕ L 158, σ. 59, στο εξής: οδηγία).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του πρακτορείου ταξιδίων Club-Tour, Viagens e Turismo SA (στο εξής: Club-Tour) και του Lobo Gonçalves Garrido σχετικά με την καταβολή του τιμήματος ενός τουριστικού ταξιδιού.

Το νομικό πλαίσιο

3 Αντικείμενο της οδηγίας είναι η προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις που πωλούνται ή προσφέρονται προς πώληση στο έδαφος της Κοινότητας.

4 Το άρθρο 2, σημείο 1, της οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

1) Οργανωμένο ταξίδι: ο προκαθορισμένος συνδυασμός τουλάχιστον δύο από τα ακόλουθα στοιχεία, εφόσον πωλείται ή προσφέρεται προς πώληση σε μια συνολική τιμή και εάν η διάρκεια της παροχής αυτής υπερβαίνει τις 24 ώρες ή περιλαμβάνει διανυκτέρευση:

α) μεταφορά·

β) διαμονή·

γ) άλλες τουριστικές υπηρεσίες μη συμπληρωματικές της μεταφοράς ή της διαμονής που αντιπροσωπεύουν σημαντικό τμήμα του οργανωμένου ταξιδιού.

Η χωριστή τιμολόγηση διαφόρων στοιχείων ενός και του αυτού οργανωμένου ταξιδιού δεν απαλλάσσει τον διοργανωτή ή τον πωλητή από τις υποχρεώσεις της παρούσας οδηγίας.»

5 Στο στοιχείο ι' του παραρτήματος της οδηγίας διευκρινίζονται τα εξής:

«Στοιχεία που θα πρέπει να περιλαμβάνονται στη σύμβαση εφόσον ισχύουν για το συγκεκριμένο οργανωμένο ταξίδι:

[...]

ι) οι ιδιαίτερες *επιθυμίες* που ο καταναλωτής γνωστοποιεί στον διοργανωτή ή στον πωλητή τη στιγμή της κράτησης, τις οποίες αμφότεροι έχουν αποδεχθεί».

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

6 Ο Lobo Gonçalves Garrido αγόρασε από την Club-Tour, στην τιμή των 1 692 928 PTE, ένα ταξίδι που περιελάμβανε τα αεροπορικά εισιτήρια και τη διαμονή δύο εβδομάδων, υπό καθεστώς πλήρους διατροφής, στο χωριό διακοπών του Γρεγολίμανου (Ελλάδα).

7 Προς τον σκοπό αυτό, το Club-Tour αγόρασε τη διαμονή από το πρακτορείο ταξιδίων Club Med Viagens L^{da} (στο εξής: Club Med). Το Club Med επιφορτίστηκε με τις

αναγκαίες κρατήσεις στο χωριό διακοπών του Γρεγολίμανου αναφορικά με τη διαμονή, τα γεύματα και τη μεταφορά, κατάρτισε και δημοσίευσε το πρόγραμμα της διαμονής και καθόρισε το συνολικό τίμημα.

8 Ήδη κατά την άφιξή τους, ο Lobo Gonçalves Garrido και η οικογένειά του διαπίστωσαν ότι το χωριό διακοπών έβριθε από σφήκες, πράγμα που τους εμπόδισε, καθ' όλη τη διάρκεια της διαμονής τους, να απολαύσουν πλήρως τις διακοπές τους. Επιπλέον, το Club-Tour δεν κατέστη δυνατό να ανταποκριθεί στο άμεσο αίτημα του Lobo Gonçalves Garrido να μεταφερθεί αυτός και η οικογένειά του σε άλλο χωριό διακοπών, δεδομένου ότι το Club Med, με το οποίο επικοινώνησε το Club-Tour, δήλωσε ότι δεν ήταν σε θέση να εξεύρει ταχέως μια πρόσφορη εναλλακτική λύση.

9 Για τον λόγο αυτό, ο Lobo Gonçalves Garrido αρνήθηκε, κατά την επάνοδό του, να καταβάλει το συμφωνηθέν με το Club-Tour αντίτιμο του ταξιδιού. Το Club-Tour άσκησε τότε ενώπιον του Tribunal Judicial da Comarca do Porto αγωγή με την οποία ζήτησε να υποχρεωθεί ο Lobo Gonçalves Garrido στην καταβολή του εν λόγω τιμήματος. Ενώπιον του δικαστηρίου αυτού, το Club-Tour αμφισβήτησε ιδίως την εφαρμογή της οδηγίας στην προκειμένη περίπτωση, υποστηρίζοντας ότι το ταξίδι που είχε πωλήσει δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της.

10 Εκτιμώντας, αφενός, ότι η οδηγία σκοπεί στην προστασία του καταναλωτή τουριστικών υπηρεσιών, καθιστώντας τους διοργανωτές και τα πρακτορεία ταξιδίων υπεύθυνους για τη ζημία που υφίσταται ο καταναλωτής λόγω πλημμελούς εκτελέσεως της συμβάσεως και, αφετέρου, ότι το εθνικό δίκαιο πρέπει να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας, το Tribunal Judicial da Comarca do Porto υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Εμπίπτουν στην έννοια του άρθρου 2, σημείο 1, της κοινοτικής οδηγίας περί "οργανωμένων ταξιδίων" τα ταξίδια τα οποία διοργανώνει ένα πρακτορείο, κατόπιν αιτήσεως και πρωτοβουλίας του καταναλωτή ή περιορισμένης ομάδας

καταναλωτών και σύμφωνα με τις επιθυμίες τους, όταν τα ταξίδια αυτά περιλαμβάνουν τη μεταφορά και τη διαμονή σε τουριστική επιχείρηση έναντι συνολικού τιμήματος και διαρκούν περισσότερο από είκοσι τέσσερις ώρες ή περιλαμβάνουν μία διανυκτέρευση;

2) Μπορεί ο όρος "προκαθορισμένος συνδυασμός", που χρησιμοποιείται στην ανωτέρω διάταξη, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αναφέρεται στον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως μεταξύ του πρακτορείου και του πελάτη;»

Επί του πρώτου ερωτήματος

11 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν ο όρος «οργανωμένο ταξίδι» στον οποίο αναφέρεται το άρθρο 2, σημείο 1, της οδηγίας ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει τα ταξίδια που διοργανώνονται από πρακτορείο ταξιδίων κατόπιν αιτήσεως και σύμφωνα με τις επιθυμίες ενός καταναλωτή ή μιας περιορισμένης ομάδας καταναλωτών.

12 Όπως προτείνουν οι κυβερνήσεις που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο καθώς και η Επιτροπή, πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση στο ερώτημα αυτό.

13 Συγκεκριμένα, η οδηγία, η οποία σκοπεί ιδίως στην προστασία των καταναλωτών που αγοράζουν «οργανωμένα ταξίδια», δίνει στο άρθρο της 2, σημείο 1, τον ορισμό της έννοιας αυτής κατά τον οποίο, για να μπορεί να χαρακτηρισθεί ως «οργανωμένο ταξίδι» μια παροχή, αρκεί, αφενός, ο συνδυασμός των τουριστικών υπηρεσιών που πωλεί πρακτορείο ταξιδίων σε κατ' αποκοπήν τιμή να περιλαμβάνει δύο από τις τρεις υπηρεσίες στις οποίες αναφέρεται η ίδια διάταξη (ήτοι τη μεταφορά, τη διαμονή και άλλες τουριστικές υπηρεσίες που δεν είναι παρεπόμενες της μεταφοράς ή της διαμονής και αντιπροσωπεύουν σημαντικό τμήμα του οργανωμένου ταξιδιού) και, αφετέρου, η παροχή αυτή να υπερβαίνει τις 24 ώρες ή να περιλαμβάνει μία διανυκτέρευση.

14 Ο ορισμός αυτός δεν περιλαμβάνει στοιχεία από τα οποία να προκύπτει ότι τα ταξίδια που διοργανώνονται κατόπιν αιτήσεως και σύμφωνα με τις επιθυμίες ενός καταναλωτή ή μιας περιορισμένης ομάδας καταναλωτών δεν μπορούν να θεωρηθούν ως «οργανωμένα ταξίδια» κατά την έννοια της οδηγίας.

15 Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από το στοιχείο ι' του παραρτήματος της οδηγίας, όπου προβλέπεται ότι, μεταξύ των στοιχείων που πρέπει να περιλαμβάνονται σε σύμβαση την οποία αφορά η οδηγία, εμφαίνονται «οι ιδιαίτερες επιθυμίες που ο καταναλωτής γνωστοποιεί στον διοργανωτή ή στον πωλητή τη στιγμή της κράτησης, τις οποίες αμφότεροι έχουν αποδεχθεί».

16 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο πρώτο ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι ο όρος «οργανωμένο ταξίδι» στον οποίο αναφέρεται το άρθρο 2, σημείο 1, της οδηγίας ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει τα ταξίδια που διοργανώνει πρακτορείο ταξιδίων κατόπιν αιτήσεως και σύμφωνα με τις επιθυμίες ενός καταναλωτή ή μιας περιορισμένης ομάδας καταναλωτών.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

17 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν ο όρος «προκαθορισμένος συνδυασμός» που χρησιμοποιείται στο άρθρο 2, σημείο 1, της οδηγίας ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει τους συνδυσμούς τουριστικών υπηρεσιών που πραγματοποιούνται κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως μεταξύ του πρακτορείου ταξιδίων και του καταναλωτή.

18 Βάσει της απαντήσεως που προτείνουν να δοθεί στο πρώτο ερώτημα, οι κυβερνήσεις που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο και η Επιτροπή προτείνουν να δοθεί καταφατική απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

19 Δεδομένου ότι, στη σκέψη 16 της παρούσας αποφάσεως, κρίθηκε ότι ο όρος «οργανωμένο ταξίδι» στον οποίο αναφέρεται το άρθρο 2, σημείο 1, της οδηγίας ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει τα ταξίδια που διοργανώνονται σύμφωνα με τις επιθυμίες του καταναλωτή, ο όρος «προκαθορισμένος συνδυασμός», που αποτελεί ένα από τα στοιχεία του ορισμού του εν λόγω «οργανωμένου ταξιδιού», καλύπτει κατ' ανάγκη τις περιπτώσεις στις οποίες ο συνδυασμός τουριστικών υπηρεσιών προκύπτει από τις επιθυμίες που εξέφρασε ο καταναλωτής μέχρι το χρονικό σημείο κατά το οποίο οι ενδιαφερόμενοι κατέληξαν σε συμφωνία και συνήψαν τη σύμβαση.

20 Κατά συνέπεια, στο δεύτερο ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι ο όρος «προκαθορισμένος συνδυασμός» που χρησιμοποιείται στο άρθρο 2, σημείο 1, της οδηγίας ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει τους συνδυασμούς τουριστικών υπηρεσιών που πραγματοποιούνται κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως μεταξύ του πρακτορείου ταξιδίων και του καταναλωτή.

Επί των δικαστικών εξόδων

21 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Πορτογαλική, η Βελγική, η Ισπανική, η Γαλλική και η Αυστριακή Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 31ης Οκτωβρίου 2000 το Tribunal Judicial da Comarca do Porto, αποφαίνεται:

1) **Ο όρος «οργανωμένο ταξίδι» στον οποίο αναφέρεται το άρθρο 2, σημείο 1, της οδηγίας 90/314/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 1990, για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις, ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει τα ταξίδια που διοργανώνει πρακτορείο ταξιδίων κατόπιν αιτήσεως και σύμφωνα με τις επιθυμίες ενός καταναλωτή ή μιας περιορισμένης ομάδας καταναλωτών.**

2) **Ο όρος «προκαθορισμένος συνδυασμός» που χρησιμοποιείται στο άρθρο 2, σημείο 1, της οδηγίας 90/314 ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει τους συνδυασμούς τουριστικών υπηρεσιών που πραγματοποιούνται κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως μεταξύ του πρακτορείου ταξιδίων και του καταναλωτή.**

Macken Gulmann Cunha Rodrigues

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 30 Απριλίου 2002.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Η Πρόεδρος του τρίτου τμήματος

F. Macken